

הרה"ג רבי גדליה רבינוביץ שליט"א

אדמו"ר ממונסטרישצ'ה

לפרשת שמיני – פרשת החודש*

ויאמר אל אהרון קח לך עגל בין בקר וגו', ופירש"י: להודיע שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה העגל שעשה עכ"ל. וכבר הקשו המפרשים דהא אין קטיגור נעשה סניגור, וא"כ למה ציווה לו לאהרן להקריב דוקא עגל. ותניא בספרא (ספרא שמיני פ"א א): ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו, אמר להם משה לישראל אותו יצר הרע העבירו מלבכם, ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום, כשם שהוא יחידי בעולם כך תהא עבודתכם מיוחדת לפניו שנא' ומלתם את ערלת לבבכם, מפני מה, כי אני ה' אלקיכם הוא אלקי האלהים ואדוני האדונים, עשיתם כן, וירא אליכם כבוד ה' עכ"ל. וכבר דקדקו כל המפרשים דאיזה יצר הרע מרומז כאן.

ויהי ביום השמיני וגו'. ותניא בגמ' מגילה (י, ב) דאותו היום היתה שמחה לפני הקדוש ברוך הוא כיום שנבראו בו שמים וארץ, כתיב הכא ויהי ביום השמיני וכתוב התם ויהי ערב ויהי בקר יום אחד. וצריכים לדעת מהו הייחוד שביום זה שדוקא בו היתה שמחה לפני הקב"ה כיום שנבראו בו שמים וארץ.

החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה. וצריכים להבין למה הקדים מצוה זו למצוות חג הפסח וסיפור יציאת מצרים. ולא עוד אלא דרש"י בפירושו בתחילת פרשת בראשית מביא דרשת ר' יצחק דקאמר דלא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, אלמא דמצוה זו נחשבת כהתחלה לכל מצוות התורה. ומוכרחים לומר דמצוות אחרות שהוזכרו לפני כן בתורה לא הוזכרו אלא אגב הסיפור שמסופר שם, אבל אילו נסדרו המצוות כפי סדרן היה מזכירם אחרי כן, והיה מתחיל דוקא בהחודש הזה. וא"כ צריכים לדעת מהו ייחודה של מצוה זו שמתחילה בה התורה.

עוד איתא במדרש (שמו"ר טו, יג) החדש הזה לכם, לקיים מה שנאמר בי מלכים ימלוכו. וצריכים להבין מהו הקשר שבין מצות קידוש החדש למלוכה. עוד איתא בחז"ל בכמה דוכתי (מכילתא בא מסכתא דפסחא פ"א א; שמו"ר שם,

* נמסר בכולל, אדר שני תשס"ג לפ"ק.

כז: ועוד) דישראל מונין ללבנה ואומות העולם מונין לחמה. ולכאורה קשה דהא גם ישראל מונין לחמה במה שהם מעברים את השנים.

והנראה לומר בזה הוא בהקדם מה שאמרתי כבר ליישב מה שכתב הרמב"ם בפ"א מהל' קידוש החדש (ה"ז): מ"ע מה"ת על בית דין שיחשבו וידעו אם יראה הירח או לא יראה, ושידרשו את העדים עד שיקדשו את החדש, וישלחו ויודיעו שאר העם באי זה יום הוא ראש חדש כו' עכ"ל. וכן כתב בתחילת הל' קידוש החדש: הוא מ"ע אחת והוא לחשב ולידע באי זה יום תחלת כל חדש מחדשי השנה עכ"ל. והעיר על זה הג"ר ירוחם פישל פ"לא זצ"ל בביאורו על סה"מ לרס"ג (עשה נו) ממה שכתב הרמב"ם עצמו בספר המצוות (עשה קג): הוא שצונו לקדש חדשים ולחשוב חדשים ושנים, וזו היא מצות קה"ח עכ"ל. אלמא דנכלל בכלל מצוה זו לא רק קידוש חדשים אלא גם עיבור שנים, וכן הוא באמת לדעת הרמב"ם דלא חשב עיבור שנים כמצוות עשה בפני עצמה (ודלא כמו שכתב הרמב"ן בשם הבה"ג). וא"כ קשה אמאי שינה הרמב"ם לשונו בספר הי"ד וכתב דהמצוה היא לקדש חדשים והשמיט הא דעיבור שנים.

אולם לעני"ד נראה דלא קשה מידי, ודעת הרמב"ם היא דבאמת אין כאן אלא מ"ע אחת, והיא לקדש חדשים, ואין כאן מצוה מיוחדת לעבר שנים, ואין כאן אפילו שני חלקים נפרדים למצוה, אלא הכל מצוה אחת לקדש חדשים ותו לא מידי. אלא דיש תנאי בקידוש חדשים, שהחדש הראשון יהא חדש האביב וכדכתיב שמור את חדש האביב, ומתנאי זה בא הצורך לעבר שנים, אבל לא שעבור שנים הוא דין מיוחד בפני עצמו. ולפי זה מובן שרק בספר המצוות שמתאר את המצוה מזכיר גם חשבונות השנים מכיוון שבפועל צריך לחשב גם שנים כדי לקיים המצווה. אבל בספר הי"ד בא רק להגדיר את המצוה ולא לתאר אותה, כיון שיפרט אחר כך בהלכות, לכך לא מזכיר עיבור שנים מכיון שאינו חלק מהגדרת המצוה.

ולפי מה שנתבאר מובן מה שאמרו חז"ל שישראל מונין ללבנה, והיינו שעיקר המנין שלהם הוא ללבנה שזוהי המצוה לקדש חדשים, ומה שהם מעברים שנים בהתאם לשנות החמה אינו אלא כדי לקיים התנאי של שמור את חדש האביב, אבל עיקר המנין הוא בחדשים לפי הלבנה ולא לפי החמה. ובזה יש לבאר הפסוק החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה, שלכאורה יש כאן כפל לשון. אולם לפני דברינו יש לפרש הכוונה שרמז כאן שחדש ניסן צריך להיות חדש האביב כמו שהיה ביציאת מצרים, ועל ידי זה יש בה זכר ליציאת מצרים. וזהו שאמר הכתוב, החדש הזה דהיינו חדש זה שהוא חדש האביב יהיה לכם ראש חדשים, וראשון הוא לכם לחדשי השנה

דהיינו במנין החדשים שחדש ניסן צריך להיות ראשון לחדשי השנה, וכמו שפירש כאן הרמב"ן בביאורו על התורה.

והנה יש הבדל בין המנין ללבנה למנין החמה, שבמנין של החמה אין מקום לגמישות, שהרי קבועה השנה ועומדת שהיא שס"ה ורבע יום, ולכן בכל ארבע שנים צריכים להוסיף יום [ואם הולכים לפי תקופת רב אדא יש עוד שינוי של יום פעם אחת למאה שנה], אבל במנין של הלבנה יש מקום לגמישות, שהרי בכל חודש צריכים להחליט אם לעברו או לחסרו, וכן צריכים להוסיף חדש אחת לכמה שנים. וכח ההחלטה בזה ניתן לבית דין. וכתוצאה מזה מצינו תופעה מיוחדת במצות קידוש החדש שהיא נותנת לבית דין שליטה על הטבע, וכמו שכתב הש"ך ביו"ד (קפט, יג) לגבי וסת החודש דודאי שיפורה גרים, והכל לימות החודש מלא וחסר לחדשים ולשנים מעוברות לפי תיקוני ב"ד, שכל מה שב"ד שלמטה עושים ב"ד שלמעלה מסכימים עמהם דכתיב אשר תקראו אותם, אשר תקראו אֲתֶם במועד, ואף בחידושי הגוף כן וכמו שדרשו ז"ל בלא-ל גומר עלי – קטנה בת ג' שנים ויום א' שנבעלה אין בתוליה חוזרים, נמנו ב"ד ועבר השנה בתוליה חוזרים, הוי לא-ל גומר עלי עכ"ל, והוא בירושלמי פרק הנודר מן המבושל הלכה י"ג בשם ר' אבין, וכ"כ הרא"ש פרק האשה דבשפורה תליא מילתא, והכי אמרינן בס"פ בנות כותים דף ל"ח ע"א דשיפורה גרים, עכ"ד הש"ך. והיינו שבקידוש החודש על פי הירח יש לבית דין כח מעל הטבע לשנות את הטבע. וזהו שאמר הכתוב החדש הזה לכם, כלומר כח החידוש לחדש בטבע הבריאה ניתנה כאן לכם במצוה זו.

ובזה יש לפרש מה שאמר במדרש: החדש הזה לכם, לקיים מה שנאמר בי מלכים ימלוכו, והיינו כדאיתא בגמ' גיטין (סב,א): אמרו ליה מנא לך דרבנן איקרו מלכים, אמר להו דכתיב בי מלכים ימלוכו וגו'. שכוונתו לומר שנתן הקב"ה לחכמים שליטה על העולם, ולכן הם נקראים מלכים, ועל זה אמר המדרש שכח זה בא ממצות קידוש החדש. ומכח זה אמרו חז"ל בגמ' מו"ק (טז, ב): אמר אלקי ישראל לי דָּבַר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל יראת אלהים, מאי קאמר, אמר רבי אבהו הכי קאמר אמר אלקי ישראל לי דבר צור ישראל, אני מושל באדם, מי מושל בי, צדיק, שאני גוזר גזרה ומבטלה, ועוד איתא בגמ' שבת (נט, ב) דכתיב בהו בצדיקים ותגזר אמר ויקס לך וגו', ועוד איתא בגמ' תענית (כג, א): ת"ר מה שלחו בני לשכת הגזית לחוני המעגל, ותגזר אמר ויקס לך ועל דרכיך נגה אור, ותגזר אמר – אתה גזרת מלמטה, וחקדוש ברוך הוא מקיים מאמרך מלמעלה. והיינו כמו שנתבאר שנתן הקב"ה לצדיקים מלוכה ושליטה על תבל ומלוואה, ועל ידי זה הם יכולים לשנות את הטבע.

ובאמת כח זה אינו מוגבל רק לצדיקים בלבד, אלא דבמידה מסוימת הוא שייך לכלל ישראל כולו שעל זה תנן בפרק שמנה שרצים (שבת קיא,א) דאמר ר' שמעון דכל ישראל בני מלכים הם, והיינו כמו שכתב רש"י (מלכים ב ד,א) דכל בני הנביאים שבמקרא תרגומו תלמידי נבייא, וכמו כן יש לפרש בני מלכים דהיינו תלמידי רבנן דאיקרו מלכים. ויש לפרש לפי זה גם מאי דאיתא בגמ' פסחים (סו,א) הנח להן לישראל אם אין נביאים הן בני נביאים הן, והיינו כדאיתא במדרש (בי"ר ע"ב) שאמר המלך ליעקב: אני אומר לפניו רבש"ע נביאך גוזרין גזירות ואין אתה מבטל גזירתן ואני הייתי יכול לבטל גזירתם עכ"ל, וא"כ מה שנקראו ישראל בני נביאים הוא מפני שגם להם יש כח לגזור גזירות שאין הקב"ה מבטל אותם.

והכח הזה ניתן לישראל כבר מראשית הבריאה, וכדכתיב אשר ברא אלקים לעשות, וכדאיתא במדרש הגדול על אתר: אשר ברא אלקים ועשה אין כתיב כאן, אלא אשר ברא אלקים לעשות, מכאן לכל האותות והמופתים שיש בהם שנוי טבעו של עולם, שנעשו להם לצדיקים לשעבר ושעתידין לעשות, כבר עלו במחשבה מששת ימי בראשית, וכן הוא אומר מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה ואין כל חדש תחת השמש עכ"ל. וכתב בתורה שלמה על הפסוק הזה (אות סא) דזוהי כונת התרגום יונתן שתרגם: מכל עבדותיה דברא ה' ועתיד למעבד. ועוד כתב בפי ר' חיים פלטיאל: אשר ברא אלקים לעשות – כי עד הנה ברא ה' ומכאן ואילך – לעשות, שהבריות יעשו העולם עכ"ל. וניטל הכח הזה מאומות העולם וניתן לישראל, וכדמוכח מהא דאיתא במדרש תנחומא (תזריע ה): מעשה ששאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא איזו מעשים נאים של הקב"ה או של בשר ודם, אי"ל של בשר ודם נאים, אי"ל טורנוסרופוס הרי השמים והארץ יכול אדם לעשות כיוצא בהם, אי"ל ר"ע לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות שאין שולטין עליו אלא אמור דברים שהם מצויין בבני אדם, אי"ל למה אתם מולין, אי"ל אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני ולכך הקדמתי ואמרת לך שמעשה בני אדם נאים משל הקב"ה, תביא לו ר"ע שבליים וגלוסקאות, אי"ל אלו מעשה הקב"ה ואלו מעשה ידי אדם, אי"ל אין אלו נאים יותר מן השבלים, אי"ל טורנוסרופוס אם הוא חפץ במילה למה אינו יוצא הולד מהול ממעי אמו, אי"ל ר"ע ולמה שוררו יוצא עמו והוא תלוי בבטנו ואמו חותכו, ומה שאתה אומר למה אינו יוצא מהול לפי שלא נתן הקב"ה את המצות לישראל אלא לצרף אותם בהם, ולכך אמר דוד כל אמרת ה' צרופה עכ"ל. ואם מצות מילה היא אות ברית בין הקב"ה לכנסת ישראל הרי מוכרח שכח זה ליצור בבריאה ולהשלימה ניטלה מאומות העולם וניתנה דוקא לישראל. ומה שנשאר לאומות העולם הוא רק

לתקן מה שבני אדם מקלקלים, אבל לתקן את הבריאה ולהשלימה זה ניתן דוקא לישראל.

ולפי מה שנתבאר שניתן כח היצירה לישראל ע"י התורה ומצוותיה אפשר להבין גם מאי דאיתא בפ"ג דברכות (ה,א): אמר רבי זירא ואיתימא רבי חנינא בר פפא בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם אדם מוכר חפץ לחבירו מוכר עצב ולוקח שמח, אבל הקב"ה אינו כן, נתן להם תורה לישראל ושמח שנא' כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו, דלכאורה קשה, וכי איזו רבותא יש כאן, דאימתי אומרים שהמוכר עצב כאשר יוצא החפץ מרשותו לרשות הקונה, אבל אם החפץ נשאר אצלו אמאי יהא עצב, והרי זה כמו כמי שמלמד תורה או חכמה לאחר, שאדרבה שמח במה שמקבלים ממנו, דיותר מה שרוצה העגל לינוק רוצה הפרה להניק (פסחים קיב, א), וא"כ אין המשל דומה לנמשל. אבל לפי מה שבארנו אתי שפיר, דבמה שנתן הקב"ה את התורה לישראל הרי לקח לעצמו שותף בבריאה, שהרי קבלו ישראל בזה כח היצירה וההשלמה, ויש להם הכח לשנות את טבע הבריאה, והם יכולים לבטל גזרותיו של הקב"ה, ומאחר שכן שפיר דומה המשל לנמשל, ויש רבותא במה שהקב"ה מסר כוחות אלו לישראל.

והנה כבר בארתי במקום אחר שבעשיית המשכן בא לידי ביטוי כח היצירה של ישראל, והיינו כדאיתא בהקדמה תיקוני הזוה"ק (יג,א) שהמשכן הוא מקביל למעשי בראשית, וע"י המשכן אנו משלימים הבריאה בזה שאנו גורמים להשראת השכינה בעולם. והיינו כדאיתא בפסיקתא רבתי (פרי' ו): ותשלם כל המלאכה, המלאכה אין כתיב כאן אלא כל המלאכה – מלאכת ששת ימי בראשית, מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות, עשה אין כתיב כאן אלא לעשות, עדיין יש מלאכה אחרת, כיון שבא שלמה ובנה בית המקדש אמר הקב"ה עכשיו שלמה מלאכת השמים וארץ – ותשלם כל המלאכה, לכך נקרא שלמה שהשלים הקב"ה מלאכת ששת ימי בראשית לתוך מעשי ידיו עכ"ל.

ומעתה מובן למה היו שבעת ימי המילואים ואחרי זה ביום השמיני נתגלה השכינה במשכן, והיינו כמו שכתב המהר"ל בתפארת ישראל (פרי' א-ב) דמילה שהיא מורה על הכח שמעל לטבע היא דוקא ביום השמיני שהוא אחרי שבעת ימים שהם מקבילים לעולם הטבע שנברא בשבעת ימי בראשית. וכמו כן היה בעשיית המשכן שהיה מקביל למעשי בראשית, והוא השלמת הבריאה על ידי ישראל, לכן היה דוקא ביום בשמיני. ולפי זה מובן למה היה באותו יום שמחה לפני הקב"ה כיום שנבראו בו שמים וארץ, והיינו משום שבאותו יום

היתה השלמת הבריאה, וכמו ביום בשנבנה בו בית המקדש שגם הוא השלמת הבריאה, וכדתנן במס' תענית (כו, ב): וביום שמחת לבו – זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו.

ולפי מה שנתבאר מובן למה נצטווה אהרן להביא דוקא עגל לכפר על חטא העגל, דיש לומר שעיקר החטא של בני ישראל בא מרגש נחיתות, שלא האמינו שע"י התורה נתן להם הקב"ה הכח לשלוט בבריאה, ואדרבה חשבו שכוחות הטבע שולטים עליהם, ולכן היו מוכנים להשפיל את עצמם לעבוד גם עגל, ולכן במה שהקריב אהרן עגל והם הקריבו קרבנות הראו שהם שולטים על כל הכוחות, ובזה נתכפר להם על חטא. וא"כ זהו מה שאמרו חז"ל אותו יצה"ר תעבירו מלבכם, דהיינו רגש הנחיתות, וכמו שאמר הרה"ק ר' שלמה מקרלין זצ"ל שהיצה"ר הכי גדול הוא זה ששוכח אדם שהוא בן מלך, וע"י רגש הנחיתות הוא משפיל את עצמו עד שמוכן לעבוד לעגל זהב, וע"י שתקריבו את הקרבנות תעבירו יצה"ר זה מלבכם, ותקבלו גאון דקדושה להכיר שכמו שהקב"ה הוא יחיד כך אתם יחידים ועבודתכם מיוחדת לפניו, ודוק היטב בכל זה.